

До спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02
в Дніпропетровському державному
університеті внутрішніх справ

49005, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26.

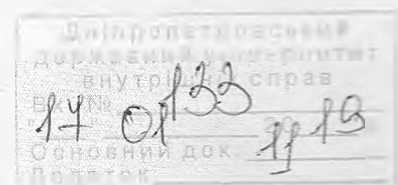
ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Кузубової Тетяни Олексіївни «Правові засади інституту тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні», яку подано на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність»

Актуальність теми. Тема представленого дисертаційного дослідження є достатньо актуальною і практично важливою, оскільки кримінальне провадження не може бути ефективним без існування в ньому процесуальних механізмів, які передбачають можливість у передбачених законом випадках застосування щодо певного учасника провадження примусових заходів. Такими є заходи забезпечення кримінального провадження (глава 15 КПК України).

Одним з нових, нетипових для кримінального процесуального законодавства України, але в той же час досить поширеним на практиці заходом забезпечення провадження є тимчасовий доступ до речей і документів. Він є універсальним правовим інструментом, що може застосовуватися в будь-якому кримінальному провадженні незалежно від тяжкості вчиненого кримінального правопорушення як стороною обвинувачення, так і стороною захисту.

Застосування тимчасового доступу до речей і документів сприяє виконанню завдань кримінального провадження, досягненню дієвості відповідного провадження. Саме цей захід надає можливість сторонам провадження ознайомитися з певними речами та документами, що містять відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин кримінального правопорушення, зробити їх копії та в разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом вилучити їх (здійснити виїмку).

Водночас, незважаючи на те, що в КПК України визначено механізм застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження, практика його застосування є суперечливою й не вирізняється однозначністю, норми КПК України, які його регламентують, далекі від досконалості, що досить часто призводить до незадовільного стану використання цього заходу в кримінальному провадженні.

Однією з найсуттєвіших проблем є багатостадійність та тривалість у часі процесуального порядку його узгодження і застосування, оскільки строків розгляду слідчим суддею, судом клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів законом не визначено. Середній розрахунковий строк отримання ухвали слідчого судді, суду становить від двох до чотирнадцяти днів, що є досить тривалим строком у випадках, коли вилучення необхідно провести негайно.

Законодавцем не визначено строк, протягом якого слідчий суддя має здійснити виклик особи, у якій знаходяться певні речі чи документи. Процесуальних санкцій щодо володільця речей і документів за невиконання вимоги їх збереження у тому вигляді, який вони мали на момент отримання судового виклику, не передбачено.

У КПК України відсутній дієвий механізм примусу фізичних та юридичних осіб щодо виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів. Факт відмови видати володільцем речі і документи, зазначені в ухвалі судді, або видача їх не повним обсягом робить проведення в подальшому обшуку згідно з вимогами ст. 166 КПК України недоречним.

Передчасним і необґрунтованим є надання стороні захисту права самостійно здійснювати тимчасовий доступ до речей і документів у запропонованому законодавством процесуальному порядку, оскільки до сторони захисту законом не пред'явлено вимог зберігати вилучене у стані, придатному для використання в кримінальному провадженні, а також оглянути, сфотографувати вилучене та докладно описати в протоколі огляду. Так само в положеннях КПК України відсутнє регулювання правового статусу вилучених речей і документів, а саме щодо можливості їх зараховувати до тимчасово вилученого майна та щодо строків перебування цих речей і документів в особи, яка проводила цю процесуальну дію.

Усе вищевикладене дозволяє стверджувати, що правовий режим застосування тимчасового доступу до речей і документів потребує уточнення і розроблення чіткого механізму дій (їх порядку) в питаннях, які є незрегульованими та неоднозначними. З цих міркувань є підстави для твердження, що обрана дисертантом тема для дослідження має комплексний і пріоритетний характер, важливе теоретичне та практичне значення, а тому й безперечно високий рівень актуальності.

У роботі достатньо чітко сформульовано мету і завдання дисертаційного дослідження. Автор вдало вибрала методологічний інструментарій, адекватний обсягу і предмету дисертаційного дослідження.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертанткою, у своїй більшості є аргументованими та переконливими. При їх обґрунтуванні використано широке коло вітчизняних і зарубіжних наукових джерел з кримінального процесуального права, криміналістики, історії та теорії держави і права, вітчизняне та зарубіжне законодавство та інші нормативно-правові акти, перелік яких складає 228 найменувань.

При цьому слід зазначити, що наукові джерела використані здобувачкою переважно критично – з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих чи інших положень, висновків чи пропозицій, що свідчить про зрілість дослідниці та її високу загальнонаукову культуру.

Репрезентативним є емпіричний матеріал дослідження, що складають узагальнені матеріали вивчення 301 кримінального провадження; зведені дані соціологічного опитування 213 слідчих Національної поліції, 78 прокурорів, 62 слідчих суддів, 96 адвокатів з Харківської, Ровенської, Полтавської, Сумської, Одеської областей; узагальнені матеріали вивчення 1327 ухвал слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів, що розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; аналітичні матеріали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ.

Висше високорівняння ширшого спектру сучасних методів наукового пошуку також позитивно вплинуло на ступінь обґрунтованості сформульованих дисциплінарних наукових положень, висновків і рекомендацій.

Достовіраість і новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Комплексне опрацювання та системно-структурний аналіз наукових джерел і кримінальних процесуальних норм в їх генезисному та порівняльно-правовому аспектах, а також матеріалів практики дало можливість Т. О. Кузубовій сформулювати власні наукові положення, висновки та рекомендації, що відзначаються достовірністю та характеризуються науковою новизною. Основні з них такі:

– розроблено нову процесуальну форму такої слідчої (розшукової) дії, як «виймка», яка забезпечить ефективне і своєчасне виконання завдань кримінального провадження та відповідатиме міжнародним правовим стандартам щодо захисту прав, свобод і законних інтересів особи, якою запропоновано замінити у КПК України «тимчасовий доступ до речей і документів»;

– обґрунтовано, що одночасно із заміною «тимчасового доступу до речей і документів» на «виймку» у новій процесуальній формі доцільно з метою недопущення звуження прав сторони захисту надати їй право проводити огляд, процесуальний порядок застосування якого закріпити у нових сформульованих ст. 237¹, 237² КПК України;

– запропоновано контроль за збереженням та переміщенням речей і документів, що вилучені стороною захисту, покласти на слідчого суддю, який надав дозвіл на їх вилучення, що обумовлено необхідністю підвищення ефективності забезпечення прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;

– удосконалено класифікацію процесуального порядку застосування тимчасового доступу до речей і документів за етапами та загальними і винятковими (спеціальними) правилами;

– визначено процесуальний порядок виконання володільцем речей і документів рішення щодо вилучення речей і документів; процесуальний порядок збирання

доказів стороною захисту шляхом огляду та копіювання речей і документів.

Достатньою є апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження, сформульовані в дисертації, відображено в шести статтях, серед яких п'ять – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна – у міжнародному науковому виданні, та у дев'яти тезах виступів на науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту дисертації та автореферату.

Дисертантом виконано вимоги, що ставляться МОН України до такого виду наукових робіт. Нею обґрунтовано актуальність обраної теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення одержаних результатів, бачення шляхів та форм їх впровадження і апробації; наведено характеристику публікацій дисертанта з відображенням основних положень наукового дослідження.

Слід зазначити, що дисертант послідовно виклала матеріал, розглянула його як з позиції загальнотеоретичних, так і практичних проблем, що виникають під час застосування тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні.

У вступі обґрунтовано актуальність обраної теми, визначено мету і завдання дослідження, його наукову новизну та розглянуто інші питання відповідно до діючих вимог.

Оригінальною є побудова здобувачем кожного з розділів і підрозділів дисертації, що характеризується: визначеністю мети і завдань, проведенням оглядом літератури і джерел, логічністю викладу основного матеріалу, потужністю експериментальної бази дослідження. Розділи і підрозділи завершуються узагальнюючими кількісно-якісними висновками, оцінкою обґрунтованості наукових положень та визначенням можливості подальшої розробки теми.

У першому розділі дисертації «Теоретичні та правові основи інституту тимчасового доступу до речей і документів» автор зосередила увагу на висвітленні генезису розвитку тимчасового доступу до речей і документів, його процесуальній

формі та дослідила співвідношення тимчасового доступу до речей і документів з іншими процесуальними діями.

У контексті досліджуваних питань здобувач узагальнила теоретичні положення та основні наукові підходи щодо еволюції цього правового інституту, виокремила етапи становлення, розвитку та вдосконалення тимчасового доступу до речей і документів (стор. 13-16, 19, 22-25), правові вимоги до процесуальної форми виїмки, що сформувалися під впливом історичного розвитку суспільства та права.

Аналізуючи норми чинного кримінального процесуального законодавства України автором досліджено мету застосування тимчасового доступу до речей і документів (с. 28-34) та надані відповідні пропозиції до законодавства.

Грунтовним є виокремлення та аналіз дисертантом етапів процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів, до яких вона відносить: підготовчий; судовий контроль; виконавчий; апеляційний (с. 34-43). Заслужує на увагу систематизація автором дисертації по групах виняткових (спеціальних) правил процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів (с. 38-43).

Практичну значимість має виокремлення дисертантом відмінностей між тимчасовим доступом до речей і документів та іншими процесуальними діями, що спрямовані на отримання доказів у вигляді речей, документів, інформації та зразків для проведення експертизи.

У другому розділі дисертації автор дослідила кримінальне процесуальне законодавство пострадянських країн, країн Європейського Союзу та Швейцарської Конфедерації, що стосується правової регламентації тимчасового доступу до речей і документів.

На підставі аналізу кримінального процесуального законодавства Азербайджану, Білорусії, Вірменії, Грузії, Казахстану, Киргизстану, Молдови, Росії, Таджикистану, Туркменістану, Узбекистану автор робить висновок, що у КПК зазначених країн замість тимчасового доступу до речей і документів передбачено таку слідчу дію, як виїмка. Визначено спільні риси процесуальних форм виїмки та відмінності у процесуальних формах виїмки (стор. 66-79).

Грунтовним є дослідження дисертантом правової регламентації тимчасового

доступу до речей і документів у законодавстві країн Європейського Союзу та Швейцарської Конфедерації (Латвії, Литви, Естонії, Німеччини, Франції, Греції, Швейцарії) (стор. 80-99).

Обґрунтована доцільність чіткої регламентації у КПК України таких процесуальних дій, як «виїмка за згодою особи», тобто право особи, яка проводить досудове розслідування, вимагати та отримувати у юридичних та фізичних осіб за їх згодою необхідні для розслідування речі, документи, інформацію без застосування класичної процедури виїмки (тимчасовий доступ до речей і документів); «доброзильна ініціативна виїмка», тобто надання речей, документів, інформації будь-якою особою за її власною ініціативою.

Практичну значимість має проведений автором аналіз щодо відповідності процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів міжнародним правовим стандартам закріпленим у міжнародних договорах, спрямованих на забезпечення прав, свобод і законних інтересів особи (стор. 104-110), узгодженості процесуальної форми тимчасового доступу до речей і документів з міжнародними договорами, спрямованими на боротьбу з міжнаціональною злочинністю (стор. 110-117).

Третій розділ «Теоретичні та прикладні проблемні питання застосування тимчасового доступу до речей і документів та шляхи їх вирішення» складається з трьох підрозділів, у яких досліджено проблемні питання регламентації та застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження як стороною обвинувачення, так і захисту, запропоновано комплексне вирішення проблемних питань.

Особлива увага дисертантом приділяється проблемам, що пов'язані з довготривалістю у часі процесуального порядку застосування тимчасового доступу до речей і документів (стор. 122-135), законодавчим прогалинам у процесуальній формі тимчасового доступу до речей і документів, що негативно впливають як на ефективність його застосування стороною захисту, так і на виконання завдань кримінального провадження (с. 142-159).

Автор обгрунтовано доводить, що обов'язок забезпечення збереження речей і документів вилучених особою з боку сторони захисту логічно покласти на слідчого суддю, який надав дозвіл на проведення тимчасового доступу до речей і документів стороною захисту (стор. 154-155).

Варто виокремити пропозиції дисертанта щодо комплексного вирішення проблемних питань регламентації тимчасового доступу до речей і документів, а саме шляхом заміни його в КПК України на «виїмку» у новій процесуальній формі (стор. 159-162), запропоновано передбачити в новій процесуальній формі «виїмки» окремі процесуальні порядки її застосування стороною захисту та стороною обвинувачення.

У висновках дисертант підсумував та сформулював найбільш суттєві результати і положення дисертаційного дослідження.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою. Робота оформлена у відповідності з вимогами, які ставляться до такого роду праць. Зміст автореферату повністю відповідає змісту дисертаційного дослідження. Комплексні дослідження кримінальних процесуальних питань відповідають науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження.

Практична значущість дисертації для практики діяльності правоохоронних органів. Дисертаційне дослідження Кузубової Т.О. «Правові засади інституту тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні» визначається можливістю його використання у практичній діяльності органів досудового розслідування, прокуратури й суду з метою підвищення ефективності застосування відповідного заходу забезпечення кримінального провадження.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. У цілому, відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його наукову новизну, обгрунтованість і аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, потрібно звернути увагу на наявність певних положень, що викликають зауваження, або потребують додаткової аргументації, зокрема:

1. Не можна цілком погодитися з віднесенням до наукової новизни, яка була введена «уперше», пропозиції дисертанта щодо розроблення нової процесуальної форми такої слідчої (розшукової) дії, як «виїмка», якою запропоновано замінити у КПК України «тимчасовий доступ до речей і документів» (стор. 3 автореферату, стор. 5 дисертації). Більш доцільно було б виокремити новизну теоретичних концептуальних положень, які б стосувалися саме тимчасового доступу до речей і документів, визначити положення, що стосувалися б покращення якості, законності та ефективності досудового розслідування під час застосування цього заходу забезпечення кримінального провадження.

2. У дисертаційному дослідженні автору доцільно було б дотримуватися чіткої логічної послідовності викладу матеріалу, виокремлювати причинно-наслідкові зв'язки між частинами інформації. Так, у підрозділі 1.3. «Співвідношення тимчасового доступу до речей і документів з іншими процесуальними діями» виокремлено відмінності між процесуальною формою тимчасового доступу до речей і документів та виїмкою, що була закріплена в редакції КПК України 1960 р. (стор. 47-51). Вважаю, що таке співставлення більш логічно було б віднести до підрозділу 1.1. «Генезис тимчасового доступу до речей і документів», в якому послідовно досліджено розвиток процесуальної форми виїмки та трансформація її у тимчасовий доступ до речей і документів. Це саме стосується розкриття в підрозділі 1.1 питання щодо судового контролю за застосуванням тимчасового доступу до речей і документів (стор. 36-37), де замість визначення процесуального порядку його здійснення розкриваються проблемні аспекти судового контролю, що доцільніше й логічніше було б дослідити в розділі 3 «Теоретичні та прикладні проблемні питання застосування тимчасового доступу до речей і документів та шляхи їх вирішення».

3. Дисертанту доцільно більш уважніше ставитися до власних пропозицій щодо вдосконалення процесуального законодавства. Зокрема, на стор. 79 дисертаційного дослідження йдеться про необхідність в національному законодавстві передбачити процесуальну самостійність слідчого при застосуванні тимчасового доступу до речей і документів як у невідкладних випадках, так і щодо чітко визначених видів

речей і документів. Проте ці пропозиції не мають конкретики, не зрозуміло, які це конкретні випадки, щодо яких зміна речей і документів слідчий може проявляти самостійність. Автору доцільно більш чітко формулювати власні пропозиції, щоб вони мали практичний, а не загальний характер, чітко вказували, як і яким чином це необхідно реалізувати, у якій статті закону це необхідно закріпити.

4. На стор. 167 дисертаційного дослідження при розгляді питання щодо законного і обґрунтованого тимчасового обмеження володільця речей і документів у його правах автору доцільно було б дослідити процесуальні гарантії прав таких осіб, а також співставити їх законодавче регулювання з втіленням у практичній площині.

Висловлені зауваження характеризують складність досліджених проблем, багато в чому мають дискусійний характер, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного дослідження.

Основні положення дисертації ідентично викладені в авторефераті. Висновки і пропозиції, сформульовані у дисертації, переважно знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях з теми дисертації і є вагомим внеском дисертанта у розвиток кримінальної процесуальної науки, а також цінним порадищем для правників у сфері кримінального процесу, криміналістики та оперативно-розшукової діяльності.

ВИСНОВОК:

1. Дисертація Кузубової Тетяни Олексіївни на тему: «Правові засади інституту тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні» є кваліфікаційною науковою працею, у якій містяться науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання – розробка положень теоретичного і практичного характеру щодо ролі, правової природи й специфіки тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні.

2. Опанована дисертація відповідає вимогам п.п. 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року зі змінами та доповненнями від 6 вересня 2016 року.

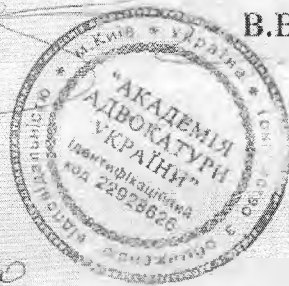
3. Кузубова Тетяна Олексіївна заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

Офіційний опонент

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики
Академії адвокатури України

В.В. Назаров

*Згідно з В.В. Назарова завізгую
ресурсами Т.П. Корнійчук*